

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

1959 · 50 · 2009

© Министерство на правосъдието на Република България, mjs.bg. Разрешението за повторно публикуване на този неофициален превод е предоставено единствено за целите на включването му в базата данни HUDOC на ЕСПЧ.

© Ministry of Justice of the Republic of Bulgaria, mjs.bg. Permission to re-publish this non-official translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪД ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

ПЕТО ОТДЕЛЕНИЕ

ЦОНКОВИ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

(Жалба № 27213/04)

РЕШЕНИЕ

СТРАСБУРГ

2 юли 2009 г.

ОКОНЧАТЕЛНО

02/10/2009 г.

Решението може да претърпи редакционни промени.

По делото на Цонкови срещу България,
Европейският съд по правата на човека (Пето отделение), заседаващ като камера в състав:

Пеер Лоренцен (Peer Lorenzen), *председател*,
Райт Марусте (Rait Maruste),
Карел Юнгвирт (Karel Jungwiert),
Ренате Йегер (Renate Jaeger),
Марк Вилигер (Mark Villiger),
Изабел Беро-Льофевр (Isabelle Berro-Lefèvre), *съдиш*,
Павлина Панова, *съдия ad hoc*,

и Клаудия Вестердик (Claudia Westerdiek), *секретар на Отделението*,
след проведено закрито заседание на 9 юни 2009 г.,
постанови следното решение, прието на същата дата:

ПРОЦЕДУРАТА

1. Делото е образувано по жалба (№ 27213/04) срещу Република България, подадена пред Съда на 21 юли 2004 г. от двама български граждани – г-жа Асенка Петрова Цонкова и г-н Гено Петров Цонков (наричани по-долу “жалбоподатели”), на основание член 34 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи (наричана по-нататък “Конвенцията”).

2. Жалбоподателите се представляват от г-жа С. Маргаритова-Вучкова – адвокат, практикуващ в София. Българското правителство (наричано по-нататък „правителството“) се представлява от своите агенти – г-жа С. Атанасова и г-жа Р. Николова от Министерството на правосъдието.

3. Жалбоподателите твърдят, че са били лишени от имота си в нарушение на член 1 от Протокол № 1 и членове 6, 13 и 14 от Конвенцията.

4. На 5 март 2008 г. Председателят на Пето отделение решава да се уведоми правителството за жалбата. Решено е също да се разгледат едновременно допустимостта и съществуването на жалбата (член 29 § 3).

5. Избраната по отношение на България съдия Калайджиева се отвежда от разглеждане на делото (член 28 от Правилника на Съда). На 30 януари 2009 г. правителството определя на нейно място г-жа Павлина Панова като съдия *ad hoc* (член 27 § 2 от Конвенцията и член 29 § 1 от Правилника на Съда).

ФАКТИТЕ

I. ОБСТОЯТЕЛСТВА ПО ДЕЛОТО

6. Жалбоподателите са родени съответно през 1952 и 1950 г. и живеят в София. Те са брат и сестра.

7. През септември 1967 г. родителите им закупуват от Столична община тристаен апартамент в центъра на града с площ от 108 кв. м, който е станал държавна собственост по силата на извършената след 1947 г. от комунистическия режим в България национализация.

8. През 1994 г. родителите на жалбоподателите даряват имота на децата си, като си запазват пожизненото право на ползване върху него. И четиримата – жалбоподателите и родителите им – продължили да живеят в апартамента.

9. На 13 март 1998 г. след приемането на изменения в Закона за възстановяване собствеността върху одържавени недвижими имоти (наричан по-нататък „Закона за реституцията“), с които първоначалният едногодишен срок за предявяване на искове по член 7 от закона е удължен с още една година (вж. параграф 15 по-долу), наследниците на бившите собственици на апартамента отпреди одържавяването предявяват такъв иск за възстановяване на собствеността върху имота срещу родителите на жалбоподателите.

10. През март 2002 г. починала майката на жалбоподателите и те встъпват в съдебното производство като нейни наследници. По-късно на неуточнена дата починал и баща им.

11. Съдебното производство приключва с окончателно решение на Върховния касационен съд от 26 март 2004 г. Съдебните институции прогласили нищожността на титула за собственост на родителите на жалбоподателите, тъй като свързани с продажбата на апартамента документи не били подписани от оправомощените за това длъжностни лица, а от техни заместници.

12. На неуточнена дата наследниците на бившите собственици на апартамента предявяват ревандикационен иск срещу жалбоподателите. Считайки, че нямат никакви изгледи за успех в това производство, през ноември 2004 г. жалбоподателите освобождават апартамента от обитаване. През декември 2005 г. закупуват от общината апартамент в краен квартал на София за 24 393 лева, приблизително равни на 12 450 евро.

13. На 8 юли 2004 г. жалбоподателите подават искане за жилищни компенсаторни записи. На 10 март 2005 г. искането им е отказано от областния управител. Отказът е мотивиран с преклудиране на правото за обезщетяване, тъй като искането е подадено след изтичането на двумесечния законов срок от влизането в сила на окончателното съдебно решение по тяхното дело. През април 2005 г. жалбоподателите

обжалват заповедта на областния управител с мотива, че отказът му противоречи на целите на Закона за обезщетяване на собственици на одържавени имоти (ЗОСОИ). Към април 2009 г. делото е висящо на първа инстанция пред Софийски градски съд.

II. СЪОТНОСИМИ ИСТОРИЧЕСКИ ФАКТИ, НАЦИОНАЛНО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО И СЪДЕБНА ПРАКТИКА

14. Съотносимите исторически факти и приложимото национално законодателство и съдебна практика са обобщени в решението на Съда по делото *Великови и други срещу България (Velikovi and Others v. Bulgaria)* (№№ 43278/98, 45437/99, 48014/99, 48380/99, 51362/99, 53367/99, 60036/00, 73465/01 и 194/02, 15 март 2007 г.)

15. През 1997 г. на бившите собственици отпреди одържавяването, които са пропуснали първоначалния едногодишен срок за предявяване на искове срещу собствениците на одържавени имоти по член 7 от Закона за реституцията, е дадена втора възможност със законодателна промяна, с която едногодишният срок е удължен с още година. На 11 март 1998 г. Конституционният съд отменя изменението като противоречащо на принципа за защита на собствеността и правната сигурност (реш. 4 от 11.3.1998 по к.д. 16/97). Въпреки това, тъй като решенията на Конституционния съд нямат обратна сила, съдилищата продължават да разглеждат искове, предявени между влизането в сила на закона от 1997 г. за удължаване на срока с още една година и решението на Конституционния съд от 11 март 1998 г.

ПРАВОТО

I. ПО ТВЪРДЕНИЕТО ЗА НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 1 ОТ ПРОТОКОЛ № 1 КЪМ КОНВЕНЦИЯТА

16. Жалбоподателите се оплакват на основание член 1 от Протокол № 1, че са били лишени от имота си произволно, не по тяхна вина и без справедливо обезщетение. Член 1 от Протокол № 1 гласи следното:

“Всяко физическо или юридическо лице има право мирно да се ползва от своите притежания. Никой не може да бъде лишен от своите притежания освен в интерес на обществото и съгласно условията, предвидени в закона и в общите принципи на международното право.

Предходните разпоредби не накърняват по никакъв начин правото на държавите да въвеждат такива закони, каквито сметнат за необходими за осъществяването на контрол върху ползването на притежанията в съответствие с общия интерес или за осигуряване на плащането на данъци или други постъпления или глоби.“

17. Правителството твърди, че отнемането на жилищния имот на жалбоподателите не е било произволно и че властите са постигнали справедлив баланс между интереса на обществото и необходимостта да се защитят правата на жалбоподателите. Освен това те са имали право да бъдат обезщетени с жилищни компенсаторни записи.

18. Жалбоподателите оспорват тези доводи. Твърдят, че са загубили апартамента не по своя или на родителите си вина. Считат, че жалбата им срещу отказа на областния управител да бъдат обезщетени с жилищни компенсаторни записи най-вероятно ще бъде отхвърлена и че няма да получат нищо. Признават, че не са подали искането за компенсаторни записи в срок, но посочват, че не са били уведомени за окончателното решение по делото им.

А. Допустимост

19. Съдът отбелязва, че това оплакване не е явно необосновано по смисъла на член 35 § 3 от Конвенцията, както и че не е недопустимо на други основания. Следователно трябва да бъде обявено за допустимо.

Б. По същество

20. Съдът отбелязва, че настоящото оплакване касае същото приложимо законодателство и същите въпроси като посоченото по-горе дело на *Великови и други срещу България*.

21. Жалбоподателите е трябвало да освободят апартамента си от обитаване и да предадат собствеността и владението му в резултат от решенията на националните съдилища, прогласяващи нищожността на наследения от тях титул за собственост на родителите им (вж. параграфи 11 и 12 по-горе). Правителството не оспорва, че в резултат от тези събития жалбоподателите не са вече собственици на процесния имот. Следователно е налице намеса в правото им на собственост.

22. Намесата е извършена на основание на Закона за реституцията, който по принцип е следвал важна цел в интерес на обществото, а именно да се възстановят справедливостта и зачитането на върховенството на закона в периода на преход след падането на тоталитарния режим в България.

23. Съдът отбелязва обаче, че искът срещу родителите на жалбоподателите не е бил подаден в първоначалния едногодишен срок след приемането на Закона за реституцията през 1992 г., а през март 1998 г. след законодателната промяна от 1997 г., с която срокът за иски по член 7 от закона е удължен с още една година (вж. параграф 15 по-горе).

24. Както Съдът вече е установил в решението си по посоченото по-горе дело на *Великови и други*, приетите с член 7 от Закона за

реституцията мерки, с които се позволява оспорването по съдебен път на титули за собственост с десетилетна давност и отнемането на частна собственост в обезщетение за извършените от държавата през 1940-те години кампании за насилствено одържавяване, могат да се приемат като съразмерни на легитимната цел да се възстанови справедливостта, единствено когато се прилагат като изключителна и кратковременна преходна мярка в периода на обществена трансформация от тоталитарен режим към демокрация (пак там, 166, 172, 179 и 189). На това основание Съдът е приел, че няма нарушение на член 1 от Протокол № 1 в някои от случаите, в които реституционните производства срещу жалбоподателите са били образувани в съответния едногодишен срок от влизането в сила на Закона за реституцията (вж. посоченото по-горе дело *Великови и други*, §§ 194 – 216 и 229 – 235 и делото на *Шойлекови и други срещу България (Shoilekovi and Others v. Bulgaria)* (реш.), № 61330/00, 66840/01 и 69155/01, 8 септември 2007 г.). Съдът е изтъкнал обаче, че същото не важи за намеса в правото на собственост в резултат от удължаването на срока през 1997 г. (вж. посоченото по-горе дело *Великови и други*, § 189). Правителството не привежда доводи за съществуването през 1997 г. на конкретни нови обстоятелства, оправдащи повторното прибегване до въведените с член 7 от Закона за реституцията радикални мерки.

25. Освен това следва да се отбележи, че в решението си от 11 март 1998 г. българският Конституционен съд също е стигнал до заключението, че обжалваното изменение на Закона за реституцията от 1997 г. е нарушило принципа за правна сигурност. Това решение обаче няма значение за решенията по настоящото дело, тъй като не се прилага с обратна сила (вж. параграф 15 по-горе) и националните съдилища са били длъжни да разгледат иска срещу родителите на жалбоподателите.

26. Както в решението си по делото на *Великови и други*, Съдът потвърждава и в този случай, че допускайки значително отклонение от временния характер на реституционното законодателство, властите са нарушили принципа за правна сигурност. Затова намесата в правото на собственост на жалбоподателите не може да се приеме като попадаща в приложното поле на принципно легитимните цели, следвани от въпросното законодателство. С оглед на тази констатация Съдът счита за ненужно да разглежда конкретните основания, с които националните съдилища са прогласили нищожността на титула за собственост на родителите на жалбоподателите.

27. Съдът припомня, че в случаи като този, когато лишаването от собственост не е част от свързаните с прехода от тоталитарно към демократично общество мерки или когато е в резултат от прекомерно разширително прилагане на Закона за реституцията в нарушение на принципа за правна сигурност (вж. случаите на *Тодорова* и на *Енева и Добрев*, разгледани в решението по делото *Великови и други*, §§ 236 –

249 от решението), единствено парично обезщетение, съответстващо на пазарната стойност на отнетия имот, би могло да възстанови изисквания от член 1 от Протокол № 1 справедлив баланс.

28. В настоящия случай обаче жалбоподателите не са получили пазарната стойност на апартамента си (вж. параграфи 12 и 13 по-горе), а правителството не демонстрира достатъчно ясно и убедително, че такова обезщетение им е било осигурено.

29. Следователно е налице нарушение на член 1 от Протокол № 1.

II. ПО ТВЪРДЕНИЕТО ЗА НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕНОВЕ 6, 13 И 14 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

30. Жалбоподателите се оплакват на основание член 6 § 1 от Конвенцията, че националните съдилища са се произнесли произволно, като са приложили в техния случай прогласена за противоконституционна разпоредба. Освен това се оплакват на основание член 13, че не са разполагали с ефикасно вътрешноправно средство за защита против твърдяното нарушение на член 1 от Протокол № 1 и на основание член 14, че срещу тях е била проявена дискриминация, тъй като Законът за реституцията е бил в интерес на собствениците отпреди национализацията и в ущърб на собствениците на одържавени имоти.

А. Допустимост

31. Съдът отбелязва, че тези оплаквания не са явно необосновани по смисъла на член 35 § 3 от Конвенцията, както и че не са недопустими на други основания. Следователно трябва да бъдат обявени за допустими.

Б. По същество

32. Съдът е разгледал по-горе оплакването на жалбоподателите, че са били жертва на произволно лишаване от собственост в нарушение на член 1 от Протокол № 1 и затова не счита за необходимо да се разглеждат отделно оплакванията им по членове 6 § 1, 13 и 14 от Конвенцията (вж. посоченото по-горе решение по делото на *Великови и други*, §§ 250 – 252).

III ОТНОСНО ПРИЛОЖЕНИЕТО НА ЧЛЕН 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

33. Член 41 от Конвенцията предвижда:

„Ако Съдът установи нарушение на Конвенцията или на Протоколите към нея и ако вътрешното право на съответната Високодоговаряща страна допуска само частично обезщетение, Съдът, ако е необходимо, постановява предоставянето на справедливо обезщетение на потърпевщата страна.”

A. Вреди

34. Относно обезщетението за вреди Съдът счита за целесъобразно да следва критериите, установени в решението за справедливо обезщетение в разгледаните по делото *Великови и други* случаи (вж. делото на *Тодорова и други срещу България (Todorova and Others v. Bulgaria)* (справедливо обезщетение), №№ 48380/99 и др., 24 април 2008 г.). Настоящият случай е тъждествен с тези на *Тодорова и Енева и Добрев*, разгледани в делото на *Тодорова и други*, доколкото отнемането на имота на жалбоподателите е в нарушение на принципа за правна сигурност. Както в другите два случая, Съдът намира за целесъобразно да присъди отделни суми за имуществени и неимуществени вреди (вж. параграф 11 в посоченото по-горе решение по делото *Тодорова и други*).

1. Имуществени вреди

35. Жалбоподателите претендират съвместно обезщетение в размер на 186 008 евро за стойността на отнетия им апартамент. Представят два доклада за оценка на недвижим имот, изготвени от наето от тях вещо лице. В първия доклад от април 2004 г. вещото лице е оценила стойността на апартамента на 115 000 евро. Във втория си доклад, изготвен през май 2008 г., е изразила становище, че стойността на имота е 186 008 евро.

36. Правителството намира исковата претенция за прекомерна.

37. Като взе предвид обстоятелствата по делото и информацията, с която разполага, за цените на недвижимите имоти в София, Съдът присъжда съвместно на жалбоподателите 130 000 евро по този иск.

2. Неимуществени вреди

38. Жалбоподателите претендират обезщетение от по 8 000 евро за всеки или общо 16 000 евро.

39. Правителството настоява Съдът да отхвърли исковата претенция.

40. Съдът счита, че жалбоподателите несъмнено са претърпели страдания и безпокойство в резултат от нарушеното им право на собственост. Като взе предвид обстоятелствата по делото и присъждайки по справедливост, Съдът присъжда по 3 000 евро на всеки от тях (общо 6 000 евро).

Б. Разноски

41. Жалбоподателите претендират възстановяване на 3 360 евро за четиридесет и осем часа юридическа работа, извършена от адвоката им г-жа С. Маргаритова-Вучкова във връзка с производството пред Съда при часова ставка от 70 евро. Претендират също 280 евро за четири часа работа на г-жа Маргаритова-Вучкова по съдебните производства във връзка с компенсаторните записи пред националните съдилища. Исковите им претенции са подкрепени с договор за процесуално представителство и отчет за отработените часове. Молят присъдените по този иск суми да бъдат платени директно по банковата сметка на г-жа Маргаритова-Вучкова.

42. Жалбоподателите претендират 500 лева, равни на 256 евро, платени авансово на г-жа Маргаритова-Вучкова за извършената от нея юридическа работа във връзка с производството пред Съда, и 395 лева (равни на 203 евро) за пощенски разходи и превод. Претендират също възстановяване на разходи в размер на 628,50 лева (равни на 322 евро), направени в съдебните производства пред националните съдилища във връзка с апартамента. В подкрепа на исковите претенции представят съответните разходооправдателни документи.

43. Правителството намира исковите претенции за извършената от г-жа Маргаритова-Вучкова юридическа работа за прекомерни.

44. Съгласно установената практика на Съда жалбоподател има право на възстановяване на разходи и съдебни разноски единствено доколкото е доказано, че са действително направени, необходими и в разумен размер.

45. Относно адвокатските възнаграждения на г-жа Маргаритова-Вучкова за настоящото съдебно производство Съдът счита, че броят на претендираните работни часове е прекомерен. С оглед на това Съдът присъжда 2 000 евро по този иск, които да бъдат платени директно в банковата сметка на г-жа Маргаритова-Вучкова.

46. Съдът счита за ненужно да се възстановяват съдебните разноски за делата в националните съдилища за компенсаторните записи. Отбелязва, че искането на жалбоподателите за компенсаторни записи е подадено след преклузивния срок (вж. параграф 13 по-горе) и затова изгледите им за успех в тези съдебни производства, доколкото ги има, са нищожни.

47. Относно останалите разноски, претендирани от жалбоподателите, като взе предвид информацията, с която разполага, Съдът счита, че са действително и по необходимост направени и са в приемлив размер. Затова присъжда цялата поискана сума, т.е. общо 781 евро.

В. Лихва за забава

48. Съдът счита за целесъобразно лихвата за забава да се изчислява на основата на пределния лихвен процент по заеми на Европейската централна банка с добавени три процентни пункта.

ПОРАДИ ТЕЗИ СЪОБРАЖЕНИЯ СЪДЪТ ЕДИНОДУШНО:

1. *Обявява* жалбата за допустима;
2. *Приема*, че е налице нарушение на член 1 от Протокол № 1 към Конвенцията;
3. *Приема*, че не е необходимо да се разглеждат отделно оплакванията по членове 6 § 1, 13 и 14 от Конвенцията;
4. *Постановява*:
 - (а) ответната държава да заплати съвместно на жалбоподателите в тримесечен срок от влизането на решението в сила съгласно член 44 § 2 от Конвенцията следните суми в легова равностойност по курса към датата на плащането:
 - i. € 130 000 (сто и тридесет хиляди евро) за имуществени вреди и € 6 000 (шест хиляди евро) за неимуществени вреди плюс евентуално платимите налози;
 - ii. € 2 781 (две хиляди седемстотин осемдесет и едно евро) за разходи и съдебни разноски плюс евентуално дължимите от жалбоподателите налози, от които € 2 000 да бъдат платени директно в банковата сметка на процесуалния представител на жалбоподателите;
 - (б) след изтичане на горепосочения тримесечен срок до извършване на разплащането върху горните суми се дължи проста лихва в размер, равен на пределния лихвен процент по заеми на Европейската централна банка за периода на забава, плюс три процентни пункта;
5. *Отхвърля* останалата част от исковата претенция на жалбоподателите за справедливо обезщетение.

Изготвено на английски език и оповестено в писмен вид на 2 юли 2009 г. в съответствие с член 77 §§ 2 и 3 от Правилника на Съда.

Клаудия Вестердик
секретар

Пеер Лоранцен
председател